

Piano

Nikolaj Luganski

Beethoven, Chopin, Rachmaninov, Prokofjev

vrijdag 17 december 2004

Piano . Seizoen 2004 - 2005

Pierre-Laurent Aimard
Skrjabin, Messiaen, Debussy
vrijdag 10 september 2004

Pjotr Anderszewski
Bach, Chopin, Szymanowski
woensdag 24 november 2004

Abdel Rahman El Bacha
Chopin, Rachmaninov
zaterdag 4 december 2004

Nikolaj Luganski
Beethoven, Chopin, Rachmaninov, Prokofjev
vrijdag 17 december 2004

Konstantin Sjerbakov
Sjostakovitsj
donderdag 24 februari 2005

Nikolaj Luganski piano

Ludwig van Beethoven (1770-1827)

- Sonate nr 14 in cis, opus 27 nr 2 'Mondschein-Sonate' 16'
- Adagio sostenuto
 - Allegretto
 - Presto agitato

Frédéric Chopin (1810-1849)

- Nocturne, opus 48 nr 1 in c 7'
- Lento
- Nocturne opus 27 nr 2 in Des 6'
- Lento sostenuto
- Ballade nr 4 in f, opus 52 11'
- Andante con moto

pauze

Sergej Rachmaninov (1873-1943)

- Selectie uit Preludes opus 23 en 32: 22'
- Prelude opus 23 nr 1 in fis
- Largo
- Prelude opus 32 nr 12 in gis
- Allegro
- Prelude opus 23 nr 4 in D
- Andante cantabile
- Prelude opus 23 nr 9 in es
- Presto
- Prelude opus 23 nr 6 in Es
- Andante
- Prelude opus 23 nr 7 in c
- Allegro

Sergej Prokofjev (1891-1953)

- Sonate nr 6 in A, opus 82 25'
- Allegro moderato
 - Allegretto
 - Tempo di valze: Lentissimo
 - Vivace

begin concert **20.00 uur**
pauze omstreeks **20.45 uur**
einde omstreeks **21.55 uur**

inleiding door **Rudy Tambuysen** . **19.15 uur** . **Vergaderzaal**
teksten programmaboekje **Rudy Tambuysen**
coördinatie programmaboekje **deSingel**
druk programmaboekje **Godefroit**

gelieve uw GSM uit te schakelen!

Foyer deSingel

enkel open bij avondvoorstellingen in Rode en/of Blauwe Zaal
open vanaf 18.40 uur
kleine koude of warme gerechten te bestellen vóór 19.20 uur
broodjes tot net vóór aanvang van de voorstellingen en tijdens pauzes

Hotel Corinthia (Desguinlei 94, achterzijde torengebouw ING)

- Restaurant HUGO's at Corinthia
open van 18.30 tot 22.30 uur
- Gozo-bar
open van 10 uur tot 1 uur, uitgebreide snacks tot 23 uur
deSingelaanbod: tweede drankje gratis bij afgifte van uw
toegangsticket van deSingel voor diezelfde dag

Prelude

Anders dan zijn voorgangers in deze aan de prelude gewijde pianocycli, kiest Nikolaj Luganski vanavond niet voor een integraal preludeprogramma. Integendeel: zijn selectie uit Rachmaninovs preludebundels opus 23 en 32 herstelt zo'n beetje de muzikale genrehierarchie zoals ze ooit is bedoeld: de prelude als smaakmaker, tussenwerpsel of toegift. Als 'petit-rien' dat nu eens kruidt, dan weer charmeert, een enkele keer echt ontroert, maar dat altijd een leven in de marge leidt. Een kort leven, bovendien, zowel in de ether als in ons hoofd, enkele uitzonderingen (de vierde van Chopin in e, die in cis van Rachmaninov, de eerste van Skrjabin...) niet te na gesproken.

Hoe dan ook is de toedracht van deze klaviercyclus enigszins merkwaardig: het op een voetstuk tillen van een genre dat vanuit zijn aard zelf liever vrijblijvend is, liever inleidt zonder voor wat volgt de hele verantwoordelijkheid te moeten nemen, of, als de chronologie dan toch moet opgegeven worden, liever zijdelings commentaar levert dan een duidelijke positie inneemt. Anderzijds vormt hij een buitenkans; het 'andere gewicht' dat de prelude hier moet torsen, doet ons opnieuw luisteren, anders luisteren. Denk aan de uitspraak van Jean Cocteau, die zelfs het surrealisme tot een soort hyperrealisme wist terug te brengen met zijn uitspraak dat een blauwe zetel meer een blauwe zetel is in het midden van een druk kruispunt dan anoniem in een woonkamer waar blauwe zetels nu eenmaal thuishoren.

Luganski zet de prelude opnieuw in de woonkamer, waar ze weliswaar door een bijzondere inboedel wordt omringd, precies en aangepast.

Ludwig van Beethoven

Sonate nr 14 in cis opus 27 nr 2, 'Mondschein'

Weinig sonates is de geest van de prelude immers zo op het lijf geschreven als de Mondschein-Sonate van Beethoven. Welbeschouwd is het beroemde eerste deel een prelude: gebroken akkoorden met daarboven zoet dramatische octaven, enkele milde en bijzonder toegeeflijk opgeloste dissonanten, en een gepunteerd motief dat de een de tranen in de ogen doet springen, door de ander als frivool en doelbewust verleidelijk wordt ontmaskerd.

Niet voor niets noemde Beethoven dit werk 'Sonata quasi una fantasia', net zoals de Sonate in Es die in hetzelfde opus 27 is ondergebracht. Dat voorbehoud moest hij wel maken, gezien de mate waarin het sonategenre in de tijd waarover we spreken op het formele plan was gekalibreerd. De beide werken van het opus 27 waren in dat opzicht al te rijk aan thema's en sequensen, te weinig kernachtig, te 'bavardeux'. Het 'quasi' in Beethovens subtitel wordt nagenoeg alleen gerechtvaardigd door de gescheiden bewegingen en de duidelijke ambitie van de respectievelijke slotdelen, het net gehoorde alsnog de status van een sonate te verlenen.

Toch, maar dat is een persoonlijke appreciatie, komt het beleefdheidskarakter van dat 'quasi una fantasia' een beetje eigenaardig over van een componist die op terloopse, maar niet mis te verstane wijze lak had aan conventies. Iedereen schreef strijkkwartetten om zich te bewijzen? Beethoven schreef eerst strijktrio's. Iedereen schreef sonates voor viool en piano om zich kamermuziekgewijs toegang tot adellijke salons te verschaffen? Beethoven schreef eerst voor cello en piano. Je kan er hem bezwaarlijk een anarchist om noemen, maar toch: het genoemde 'quasi' verwijst, meer dan naar de

Gravin Giuletta Guicciardi. Aan haar wijdde Beethoven zijn 'Mondschein-Sonate'.

Ludwig van Beethoven. Miniatuur van Christian Horneman.

Frédéric Chopin

Nocturnes opus 48 nr 1 en 27 nr 2

Ballade nr 4 in f, opus 52

destijds gangbare normen, naar Beethovens eigen artistieke denkwereld: weldra zou hij evolueren tot een grijper naar het transcendente. Met niks vergelijkbaar en uit bijna niks - tatataaaa - zou hij muziekstructuren optrekken, daarbij de intrinsieke eenheid binnen een werk tot nooit geziene consequenties brengend. Een geest die daarmee bezig was, had het weliswaar prachtige zielenroersel opus 27 nr 2 nooit in alle ernst een sonate kunnen noemen.

We schrijven ten tijde van het ontstaan van deze sonate iets na 1800. Beethoven heeft zich in Wenen geïnstalleerd en krijgt voortaan een jaarlijkse toelage van prins Karl von Lichnowsky. Hij heeft geld, is succesvol, frequenteert de aristocratische salons en heeft bijzonder charmante leerlingen: het opus 27 nr 2 is opgedragen aan gravin Giulietta Guicciardi en werd in 1802 gepubliceerd. Dichter Ludwig Rellstab, wiens oeuvre rijk is aan zonnen, manen en sterren, bedacht het met de koosnaam 'Mondschein-Sonate'.

De keuze die Luganski voor dit recital uit het werk van Chopin heeft gemaakt, hangt enigszins met Beethoven samen. De Nocturne in Des draagt net zoals de Mondschein-Sonate het opusnummer 27 nr 2 en heeft dezelfde grondtoon. Of toch bijna: een do kruis en een re mol mogen op de piano dan in dezelfde toets wonen, u kunt vanavond zelf het verschil tussen beide smaken. Een verschil dat dat tussen het mineur van de sonate en het majeur van de nocturne eigenlijk overtreft. Het do klein van de andere 'Nachtmusik', Chopins opus 48 nr 1, staat niet alleen voor een tonaal trapje waarover het aangenaam struikelen is, maar is eveneens een geliefkoosde Beethoven-toonaard: de 'Pathétique', de laatste sonate, de treurmars uit 'Eroica', de Vijfde Symfonie... Wie na 1827 in do klein componeert, installeert zich willens nilens in een wereld die door die werken is gekleurd.

Het klinkt een beetje raar of gratis, maar zelfs de Vierde Ballade van Chopin heeft in zekere zin een opvallend Beethoveniaans trekje: geen ander werk van de grote Pool is zo compleet doordeesemd van één motief, met zijn herhaalde noten een erg frappant motief dan nog. Uiteraard is er ook een groot verschil met de thematische arbeid van de Duitser in zijn midden- en late periode: Chopins themaatje ondergaat weliswaar kleine wijzigingen, maar dreigt op geen enkel moment zijn identiteit te verliezen. Het keert terug in wisselende harmonische contexten, kronkelt zich doorheen het troostrijke waas dat Chopin in dit werk optrekt, maar is niet zozeer bouwsteen als wel oriëntatiepunt. In Beethovens beste momenten begeeft het thema zich op de rand van de desintegratie, in zijn bevlogen pogin-

Frédéric Chopin in 1849 © L. A. Bisson

gen een structuur op poten te zetten en tegelijk binnen het zelfopgelegde kader toch vrij te blijven. Bij Chopin blijft de initiële gedachte onaangeroerd en haarscherp. Ze is immers persoonlijk, ze is ernstig en heeft een duidelijk potentieel aan diepzinnigheid. Ze mag dus blijven.

Beethoven groeide op in een prerevolutionair Europa, tegen de tijd dat Chopin componeerde was de memorabele oprisping van collectiviteit alweer in slaap gewiegd. De barricades waren geslecht, de burger geboren (de Vierde Ballade is opgedragen aan een barones, niet aan een gravin), een lekenkeizer gekroond en afgezet. Psychologisch scheelt dat een slok op de borrel. Een slok die zelfs door een passe-partoutachtig predikaat zoals 'romantisch' niet te overbruggen valt.

Speciaal in het geval van de Vierde Ballade is de term romantisch, hoezeer hij ook op ieders tong ligt bij het horen van deze 'Traümerei', niet toereikend. Het was de grote pianist Alfred Cortot die ons in verband met de laatste ballade wees op de nieuwe richting die dit werk betekende binnen het oeuvre van Chopin: als die ouder was geworden (hij stierf in 1849, nog geen veertig jaar oud), zo zei Cortot, hadden zijn late werken nadrukkelijker op het impressionisme gepreludeerd. De Vierde Ballade, nochtans al van 1842, bevat hiervan de eerste kiemen, die echter vakkundig terug onder de zoden worden geschoffeld in de coda: het soort virtuoze uitsmijter dat in het impressionisme zijn plaats niet meer zou hebben.

Sergej Rachmaninov

Preludes opus 23 en 32 (selectie)

Zoals gezegd beperkt Luganski zich wat het eigenlijke hart van deze klaviercyclus betreft tot een keuze uit Rachmaninovs symmetrisch genummerde preludedbundels. Rachmaninov pakte aan het begin van de twintigste eeuw de wereld en de Nieuwe Wereld vooral in met zijn Tweede en Derde Pianoconcerto, enorme proeven van wat een klavier, door de juist gewapende musicus bespeeld, allemaal vermag. Men kan zich voorstellen dat het voor een componist-pianist met een dergelijke ideeënwereld geen sinecure was, zich dynamisch en psychologisch te beperken tot het microsysteem dat prelude heet.

De essentie van wat een prelude moet zijn en de moeite die Rachmaninov ermee had, werden door hemzelf trefzeker beschreven. In de zomer van 1910, toen hij werkte aan zijn opus 32, schreef hij aan een vriend: "Het schrijven van kleine pianostukken gaat het slechtst van alles. Ik hou er niet van en het valt me zwaar. Ik vind er geen schoonheid en geen vreugde in." Merkwaardige woorden, die we gezien het immers voortreffelijke resultaat van zijn arbeid moeten associëren met Rachmaninovs diepgewortelde twijfel aan het eigen compositorische kunnen. Dat neemt niet weg dat zijn omschrijving van het probleem bijzonder treffend is: "Uiteindelijk blijft zeggen wat je te zeggen hebt, en dat doen op een bondige, lucide manier en zonder rond de pot te draaien, het grootste probleem voor een scheppende kunstenaar."

Sergej Prokofjev

Sonate nr 6 in A, opus 82

Wie met het door Rachmaninov zo sprekend omschreven probleem schijnbaar niet de minste moeite had, was Prokofjev. Zijn muziek, of ze nu bespiegelend of assertief, teder of agressief, sarcastisch of ludiek is, lijkt van gêne of vertwijfeling nooit last te hebben. Zelfs zijn meest massieve of gewild schenenschopperige bladzijden hebben iets Mozartiaans in hun gemak van spreken, hun begrijpelijkheid en hun retorische precisie.

Prokofjevs pianosonates worden door velen als de belangrijkste bijdrage tot het genre beschouwd sinds Beethoven. De mate waarin de grootste pianisten - Gilels en Richter, tevens opdrachthouders van de Achtste en de Negende Sonate, om de meest bekende te noemen - zich altijd als onvoorwaardelijke ambassadeurs van zijn muziek hebben opgesteld, is daaraan niet vreemd.

De Zesde Sonate, samen met de Zevende de meest gespeelde, dateert van het begin van de jaren veertig. In 1936 had Prokofjev het zonder meer vreemdste besluit van zijn leven genomen, namelijk terug te keren naar Rusland. Het Rusland van Stalin. De Zesde is de eerste van de zogenaamde Oorlogssonates (de nummers 6, 7 en 8). Het meest opvallend is haar hardheid, die sterk herinnert aan de iconoclastische toon van Prokofjevs vroege werken: 'Sarcasmes', 'Visions' 'Fugitives',... We moeten ons hoeden voor 'hineininterpretiering', maar alleszins viel er begin jaren veertig niet veel sarcasme meer te verkopen. Het vorige fin de siècle was over geen schouder meer te bespeuren, het volgende nog akelig ver weg. De Duitsers waren het land binnen gemarcheerd en Stalin vond het nodig om de belangrijke mensen, daar-

Sergej Prokofjev

onder rekende hij ook vooraanstaande kunstenaars, in veiligheid te brengen buiten de steden. Voor Prokofjev brak een weinig comfortabele periode aan. Het is die periode, zo zegt men, die in de oorlogstriptiek wordt behandeld, net zoals dat bij Sjostakovitsj' symfonieën met dezelfde nummers het geval is.

Nikolaj Luganski

Nikolaj Luganski (°1972, Moskou) studeerde bij de bekende pianiste Tatjana Nikolajeva en bij Sergej Dorenski in Moskou. Hij won verschillende wedstrijden, waaronder de Internationale Bach Wedstrijd in Leipzig in 1988, de Rachmaninov Wedstrijd in 1990 en het Tsjaikovski Concours in 1994. Luganski werkte samen met de grote wereldorkesten, zoals het Orchestre National de France, Orchestre de Paris, Koninklijk Concertgebouworkest, Rotterdam Philharmonisch Orkest, City of Birmingham Symphony Orchestra, Philharmonia Orchestra, London Philharmonic, Hallé Orchestra, Dresdner Philharmoniker, Russisch Nationaal Orkest, Tokyo Philharmonic, San Francisco Symphony Orchestra, Cincinnati Symphony Orchestra, enz. Hij speelde onder leiding van dirigenten als Berglund, Chailly, Eschenbach, Gergiev, Järvi, Krivine, Masur, Nagano, Oramo, Pletnev e.a. De vaste kamermuziekpartners van Luganski zijn cellist Alexander Kniazev, violist Vadim Repin en pianist Valentin Rudenko. Een groot deel van Luganski's cd-opnamen wonnen prijzen van de internationale muziekmakers: een Diapason d' Or voor de Etudes van Chopin (2000) en de Preludes van Rachmaninov (2001), een Choc de la Musique voor het Eerste en Derde Pianoconcerto van Rachmaninov met het City of Birmingham Symphony Orchestra onder leiding van Sakari Oramo (2003) en voor het concerto van Tsjaikovski en de Preis der deutschen Schallplattenkritik in 2003. Een recente opname is gewijd aan de Sonates nrs 4 en 6 en 'Romeo & Julia' van Prokofjev. Binnenkort verschijnt de opname van Rachmaninovs Tweede en Vierde Pianoconcerto en een solo-cd met sonates van Beethoven.